

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
М.ӘУЕЗОВ атындағы ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН МЕМЛЕКЕТТІК УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЮЖНО-КАЗАХСТАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени М.АУЭЗОВА**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
M.AUEZOV SOUTH KAZAKHSTAN STATE UNIVERSITY**

**«ӘУЕЗОВ ОҚУЛАРЫ – 17: ӘЛЕМДІК КЕҢІСТІКТЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН
РУХАНИЯТТЫҢ ЖАҢА СЕРПІЛІСТЕРІ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
ЕҢБЕКТЕРІ**

**ТРУДЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«АУЭЗОВСКИЕ ЧТЕНИЯ – 17: НОВЫЕ ИМПУЛЬСЫ НАУКИ И
ДУХОВНОСТИ В МИРОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ»**

**PROCEEDINGS
OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE
«AUEZOV READINGS – 17: NEW IMPULSES OF SCIENCE AND
SPIRITUALITY IN THE WORLD SPACE»**

ТОМ 4

Шымкент 2019

УДК 82.09

ББК 83.3

Ә 82

«ӘУЕЗОВ ОҚУЛАРЫ – 17: ӘЛЕМДІК КЕҢІСТІКТЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН РУХАНИЯТТЫҢ ЖАҢА СЕРПІЛІСТЕРІ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ ЕҢБЕКТЕРІ– Шымкент: М. Әуезов ат. ОҚМУ, 2019 ж.

4 Т. 355 б. Тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

ТРУДЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ «АУЭЗОВСКИЕ ЧТЕНИЯ – 17: НОВЫЕ ИМПУЛЬСЫ НАУКИ И ДУХОВНОСТИ В МИРОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ»- Шымкент: ЮКГУ им. М. Ауэзова, 2019 г.

4 Т. 355 с. Языки: казахский, русский, английский.

PROCEEDINGS OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE «AUEZOV READINGS – 17: NEW IMPULSES OF SCIENCE AND SPIRITUALITY IN THE WORLD SPACE»- Shymkent: M.Auezov SKSU, 2019

7.V . 355 p. Languages: kazakh, russian, english.

ISBN 978-9965-03- 608-8

Бас редактор: Қожамжарова Д.П. – ректор, т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан.

Редакциялық алқа мүшелері: Нұрманбетов Қ.Ә. – бірінші проректор, з.ғ.к., доцент, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Сатаев М.И. – ғылыми жұмыс және инновациялар жөніндегі проректор, т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Назарбек Ұ.Б. – ғылыми зерттеу басқармасының директоры, PhD, доцент, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Джамаль Хатиб - PhD докторы, профессор, Вульвергэмптон университеті, Ұлыбритания; Мохамед Озман - PhD докторы, профессор, Путра Малайзия университеті, Малайзия; Пачаури Р.К. - PhD докторы, бас ментор, Попмувмент, АҚШ; Рае Квон Чунг - PhD докторы, профессор, Қоршаған орта және тұрақты даму бөлімі ЭСКАТО жетекшісі, Оңтүстік Корея; Абиев Р. Ш. - т.ғ.д., профессор Санкт-Петербург мемлекеттік технологиялық институты (техникалық университеті), Ресей; Негим Е.С.М. – PhD докторы, Вульвергэмптон университеті, ғылым және техника факультеті, Ұлыбритания; Ивахненко А.П. - PhD докторы, директор, Мұнай зерттеу орталығы, Хериот-Ватт университеті, Ұлыбритания; Петропавловский И. А. - т.ғ.д., профессор Д.И.Менделеев атындағы Ресей химия-технологиялық университеті, Ресей; Мешалкин В.П.- т.ғ.д., профессор Д.И.Менделеев атындағы Ресей химия-технологиялық университеті, Ресей; Бренер А.М. - т.ғ.д., профессор Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Нурсой М. – профессор, Стамбул Гелишим университеті, Түркия; Кенинг Е. - доктор, профессор, Падерборн университеті, Германия; Бакланов М. - доктор, микроэлектроника және нанотехнологиялар ғылыми-зерттеу орталығы, Бельгия; Буранов А. - доктор., “Kok technologies Inc.”, Компаниясы, Канада; Фарахов М. - т.ғ.д., профессор, Инженерлер насихаттау орталығы «Инжечим» Қазан, Ресей; Прокопович П.- PhD докторы, профессор, Кардифф университеті, Ұлыбритания; Новак И. - PhD докторы, профессор, Познань қ.Адама Мицкевич универсиеті, Познань, Польша; Леска Б. - PhD докторы, профессор, Познань қ.Адама Мицкевич универсиеті, Познань, Польша; Десятков А. – Мәскеу Федералдық мемлекеттік кәсіпорын университеті, Келдыш орталығы, Ресей; Куракова Н.- б.ғ.д., профессор, Ресей Медициналық ғылым академиясының директоры, Ресей; Сатаев М. С. - т.ғ.д., профессор, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Муталиева Б.Ж. - т.ғ.к., Ph.D доктор, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Сарсенбі А.М. - ф-мат.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Қабылбекова А.А. – п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан; Айдарова А.Б. – э.ғ.к., профессор, М.Әуезов атындағы ОҚМУ, Қазақстан.

ISBN 978-9965-03- 608-8

УДК 82.09

ББК 83.3

©М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, 2019

©Южно-Казахстанский государственный университет им.М.Ауэзова, 2019

4. Сұрағанова С.Қ, Сабатаева Б.О Туризм менежменті: оқулық /С.Қ.Сұрағанова, Б.О.Сабатаева. – Астана: Дәуір, 2012. – 251 б.
5. Ердаулетов С.Р., Алиева Ж.Н., Жұмаділов А.Р. Туризм географиясы: "Туризмология негіздері" пәні бойынша оқу құралы: – Алматы: Қазақ Университеті, 2011. – 331 бет.
6. Ердаулетов С.Р., Жұмаділов А.Р. Туризм тарихы. – Алматы: Қазақ Университеті, 2011.
7. Көшкімбаева Ү.Т., Ақтымбаева Ә.С. Туризм инфрақұрылымы: оқу құралы. –Алматы: Қазақ Университеті, 2012. – 208 б.

ӘОЖ 33.339.5

UDC 33.339.5

ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҒЫ ЖӘНЕ ОНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

GLOBAL MARKET TECHNOLOGY AND THEIR FIELD OF KAZAKHSTAN

¹Жуманова Г.М., ²Туркеева К.А., ²Умарова Г.Х.
Zhumanova G.M., Turkeeva K.A., Umarova G.H.

¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан
 M.Auezov South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan

²ҚР БҒМ Ғылыми комитетінің Экономика институты, Алматы, Қазақстан
 Institute of Economics KN MES RKAlmaty, Kazakhstan
 e-mail: gulfa_1975@mail.ru
 e-mail:guh_umarova@mail.ru

Резюме

В данной статье рассматриваются проблемы Казахстана развития рынка технологий и их роль на мировом рынке. Авторы показывают все возрастающую роль рынка высокотехнологичной продукции в системе современных международных экономических отношений. Исследуются методика классификации отраслей обрабатывающей промышленности по технологическому уровню.

Наиболее весомую роль на всех сегментах мирового рынка технологий в последнее десятилетие играют США; Япония; Великобритания; Германия и Франция, на долю которых приходится более 60% международного технологического обмена. В целом на индустриальные страны приходится около 90 % мирового рынка технологий, что соответствует и уровню расходов на данную сферу.

Сложившийся на сегодняшний день мировой рынок технологий имеет свои особенности:

*1. Мировой рынок технологий способствует интеллектуализации мировой экономики в целом.
 2. Главными субъектами выступают ТНК, в которых происходит совместное использование результатов НИОКР материнскими и дочерними компаниями, в результате чего мировой рынок технологий развит лучше национального.*

3. Крупнейшие ТНК (например, «ИБМ», «Боинг», «Форд Моторс» и т.д.) сосредотачивают исследования в своих руках, что способствует монополизации международного рынка технологий.

4. Технологический разрыв, существующий между различными группами стран влечет за собой многоступенчатую структуру мирового рынка технологий: а) высокие технологии (уникальные и прогрессивные) обращаются между промышленно развитыми странами. Причем, лидирующие позиции здесь принадлежат США, расходы на НИОКР которых составляют столько же, сколько у Германии, Франции, Англии, Италии и Японии вместе взятых; б) низкие (морально устаревшие) и средние (традиционные) технологии промышленно развитых стран являются новыми для развивающихся и бывших социалистических стран. Таким образом, международная торговля технологиями на практике ограничена развитием адаптационных возможностей в их применении в той или иной стране.

Abstrac

This article discusses the problems of Kazakhstan's development of the technology market and their role in the global market. The authors show the increasing role of the market for high-tech products in the system of modern international economic relations. The method of classification of industries covering industries by technological level is investigated.

The most significant role in all segments of the global technology market in the last decade has been played by the USA; Japan; Great Britain; Germany and France, which account for more than 60% of international technological exchange. In general, industrial countries account for about 90% of the global technology market, which corresponds to the level of expenditures in this area.

The current global technology market has its own characteristics:

- 1. The global technology market contributes to the intellectualization of the world economy as a whole.*
- 2. The main subjects are TNCs, in which the sharing of R & D results by parent and subsidiary companies takes place, with the result that the global technology market is better developed than the national one.*
- 3. The largest TNCs (for example, IBM, Boeing, Ford Motors, etc.) concentrate the research in their own hands, which contributes to the monopolization of the international technology market.*
- 4. The technological gap that exists between different groups of countries entails a multistage structure of the global technology market: a) high technologies (unique and progressive) are circulated between industrialized countries. Moreover, the leading positions here belong to the United States, whose R & D expenditures are as much as Germany, France, England, Italy and Japan combined; b) low (obsolete) and medium (traditional) technologies of industrialized countries are new to developing and former socialist countries. Thus, international trade in technology in practice is limited by the development of adaptive capabilities in their application in a particular country.*

Кілттік сөздер: *технология, хайтек, нарық, экспорт, жаһандық, патент, ғылыми.*

Keywords: *technology, hatchback, market, export, global, patent, scientific.*

Соңғы онжылдықта әлемдік шаруашылық байланыстар жүйесінің маңызды сапалы өзгерісі технологияның жаһандық нарығының қалыптасуы болды. Қарқынды халықаралық ғылыми-техникалық даму дәуірінде экономикалық өсімнің факторы ретінде технологияның рөлі айтарлықтай артты. Ғылыми-техникалық дамудың басымдықтарын дұрыс таңдау, ұлттық инновациялық жүйенің тиімді қызмет етуін қалыптастыру мен қолдау елдің экономикалық өсімінің тұрақты дамуы мен қажетті қарқынын қамтамасыз етеді. Әлемдік шаруашылықтың жетекші елдерінің жағдайы олардың халық шаруашылығының дамуындағы жетістіктерімен анықталады. Бұл жерде әртүрлі елдер арасындағы өткір бәсекелестік күрес жүргізіледі. Жаһандану жағдайында технологиясы жоғары технологияны меңгеру әлемдік нарықтағы бәсекелік күресте басымдыққа ие болудың салмақты факторы болып табылады. Бұл технологияның әлемдік саудадағы тауар ретіндегі маңыздылығын арттырады, технологияның әлемдік нарығының жоғары динамикасына және таң қалдыратын ауқымдарына негіз болады [1, 38].

Қазіргі таңда әлемдік технологиялық пирамиданы келесі түрде көзге елестетуге болады. Бұл жерде АҚШ, Жапония және бірнеше еуропалық мемлекеттер ГФР, Франция, Ұлыбритания, Швейцария, Нидерланды көшбасшы орында жайғасады. Одан кейін техникалық құраушылардың дамуында жоғары әлеуеті бар елдер жайғасқан. Оларға жатады: Қытай, Үндістан, Жаңа индустриалдық елдер (Сингапур, Оңтүстік Корея, Тайвань, Таиланд, Малайзия, Филиппины), бірнеше еуропалық елдер (Швеция, Чехия, Италия, Ирландия, Испания, Бельгия, Австрия және басқалар). Үшінші деңгейде анықталмаған елдердің ондығы түр (Аргентина, Чили, Перу, Колумбия, Турция және басқалар), олардың қатарына Ресей де енеді. Технологиялық пирамиданың төменгі жағына технологиялық мәртебесін арттырудағы мүмкіндігі төмен барлық қалған мемлекеттер орналасқан [2,33]. Соңғы онжылдықтар жоғары технологиялық өнімнің әлемдік экспортының көлемі екі есе артты және 2,3 трлн. долл құрады. Жоғары технологияларға телекоммуникациялардың әртүрлі құралдары, компьютерлік және кеңсе жабдықтары, компьютерлік құраушылар, фармацевтикалық өнімдер, ғылыми жабдықтар және аэроғарыштық сала өнімдері жатады.

Хайтек өнімдердің арасында едәуір үлесін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) құрайды – телекоммуникация құралдары, компьютерлер, және жартылай өткізгіштер, олар 1,4 трлн. долларды құрайды. Қалған салалар – фармацевтикалық, аэроғарыштық, бақылау-өлшеуіш құралдарының өндірісі, әрқайсысы 200-400 млрд. долл. бағаланады [4].

Технологияның әлемдік нарығында күрделілігі әртүрлі деңгейдегі технологиялар айналады. Осы себепке байланысты жоғары, орта және төмен технологиялар нарығы бөлінеді. Технологияны немесе саланы төменгіге және жоғарыға жатқызудың негізгі критерийі зерттеулер мен әзірлемеге жұмсалатын шығындардың деңгейі төмен болуы болып саналады (R&D intensity).

Технологияның әлемдік нарығы құрылымы жағынан бірыңғай емес. Мысалы, бұл жерде 4 сегментті бөлуге болады:

1. Патенттер мен лицензиялар нарығы.
2. Ғылыми-технологиялық өнімдер.
3. Жоғары технологиялық капитал нарығы.
4. Ғылыми-техникалық мамандар нарығы.

Технологиялардың әлемдік нарығының барлық сегменттерінде мына елдер едәуір салмақты рөл атқарады АҚШ; Жапония; Ұлыбритания; Германия және Франция. Аталған елдердің үлесіне халықаралық технологиялық айырбастың 60%-дан астамы келеді. Жалпы алғанда, индустриалды елдерге технологияның әлемдік нарығының шамамен 90 %-ы келеді. Бұл аталған сала шығындарының

деңгейіне де сәйкес келеді. Дамушы елдердің үлесіне бар-жоғы шамамен 10% келеді. Технологияның әлемдік нарығының салалық құрылымына келер болсақ, лицензиясы бар әлемдік сауданың басым бөлігі мыналарға келеді: коммерциялық операциялардың барлық көлемінде электротехникалық және электронды өнеркәсіп - 19%, жалпы машина жасау - 18%, химиялық өнеркәсіп-17,4%, көліктік машина жасау - 10,2%. Технологияның халықаралық алмасудың өңдеуші өнеркәсіптің дамуына ықпалы экономиканың дамуымен салыстырғанда 3 есе жоғары.

Қазіргі таңда технологиялардың қалыптасқан әлемдік нарығының өз ерекшеліктері бар:

- Технологиялардың әлемдік нарығы жалпы экономиканы зияткерлеуге ықпал етеді.
- Басты субъектілер ТНК болып саналады. Ол жерде ҒЗТҚЖ нәтижелерін негізгі және еншілес компаниялар бірлесе пайдаланады, соның нәтижесінде технологияның әлемдік нарығы ұлттық технологиядан жақсы дамыған.

- Ірі ТНК (мысалы, «ИБМ», «Боинг», «Форд Моторс» және т.б) өз қолындағы зерттеулерге көңіл бөледі, сөйтіп халықаралық технология нарығын монополиялауға ықпал етеді.

- Технологиялардың әлемдік нарығында ТНК жүргізу Сонымен, жаңа технологиялар негізінен базаланған елде пайдаланылады, ескіргеніне байланысты филиалдарға беріліп, одан ары қарай лицензиялар түрінде сатылады (Бұл ТНК шамамен 15% пайда береді).

- 80-шы жылдардан бастап, әлемдік технологиялық айырбастың шамамен 2/3 бөлігі ТНК технологияларының фирма ішілік трансфертіне келеді. Корпорация ішілік түсімдердің үлесіне өнеркәсіптік дамыған елдердің лицензиялық түсімдерінің 60% -дан астам үлесі келеді: осы ретте, АҚШ-та - 80%, Англияда - 50%.

- Өртүрлі елдер топтарының арасындағы технологиялық алшақтық технологияның әлемдік нарығының көп сатылық құрылымына алып келеді: а) жоғары технологиялар (бірегей және прогрессивті) өнеркәсіптік дамыған елдер арасында айналады. Осы тұста көшбасшылық орындар АҚШ-қа келеді, ҒЗТҚЖ шығындары Германия, Франция, Англия, Италия және Жапония мемлекеттерінің барлығын қосқандағы шығындарына тең; б) өнеркәсіптік дамыған елдердің төмен (моральды ескірген) және орташа (дәстүрлі) технологиялары дамыған және бұрынғы социалистік елдер үшін жаңалық болып табылады.

- Технологиялардың әлемдік нарығы қызмет етуде өзіне тән нормативтік-құқықтық базасы бар.

Жоғары технологиялар экспортының басым бөлігі дамыған елдерге келеді (1,4 трлн. долл.). Дамыған елдердің хайтек өнімдері экспортының басым бөлігі Қытай, Мексика және дамушы елдер соңғы жинау үшін импорттайтын компоненттер мен материалдардан тұрады. 0,9 трлн. долларға бағаланатын дамушы елдердің экспорты негізінен дамыған елдер импорттайтын дайын өнімнен тұрады [4].

Кесте 1 Өнеркәсіптік жоғары технологиялық өнімдерді экспорттау

Елдер	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
АҚШ	33,7	32,7	20,0	18,1	17,8	17,8	18,2	19,0	20,0
Канада	17,7	13,1	14,0	13,4	13,8	14,0	13,6	13,8	12,9
Мексика	22,5	19,6	16,9	16,5	16,3	15,9	16,0	14,7	15,3
Ұлыбритания	32,4	28,0	21,0	21,4	21,7	21,9	20,6	20,8	21,8
Венгрия	26,5	25,8	24,1	22,7	17,9	16,3	13,7	-	14,0
Германия	18,6	17,4	15,3	15,0	16,0	16,1	16,0	16,7	16,9
Франция	24,6	20,3	24,9	23,7	25,4	25,9	26,1	26,8	26,7
Швейцария	22,2	24,2	25,3	24,9	25,8	26,5	26,4	26,8	27,1
Сингапур	62,8	93,7	49,9	45,2	45,3	47,0	47,2	49,3	48,9
Китай	19,0	30,8	27,5	25,8	26,3	27,0	25,4	25,6	25,2
Япония	28,7	23,0	18,0	17,5	17,4	16,8	16,7	16,8	16,2
Оңтүстік Корея	35,1	32,5	29,5	25,7	26,2	27,1	26,9	26,8	26,6
Филиппин	72,6	70,8	55,3	46,4	48,9	49,2	49,0	53,1	55,1
Үндістан	6,3	5,8	7,2	6,9	6,6	8,1	8,6	7,5	7,1
Ресей	16,1	8,4	9,1	8,0	8,4	10,0	11,5	13,8	10,7
Белоруссия	3,8	2,7	3,0	2,6	2,9	4,4	3,9	4,3	4,7
Қазақстан	0,9	11,3	34,2	24,7	30,0	36,7	37,2	41,2	30,4
Қырғызстан	15,4	1,8	1,0	3,0	4,6	5,3	-	11,9	18,5

Жоғары технологияны халықаралық экспорттау құрылымы жөніндегі кестеде берілген мәліметтер негізінде мынандай қорытынды жасауға болады, яғни Еуропа елдері жетекші орында. Олар:

Швейцария, Франция, Венгрия, Ұлыбритания. Сонымен қатар Солтүстік Америка елдері: АҚШ, Канада, Мексика, сондай-ақ Сингапур, Қытай, Жапония елдері. Ал бұрынғы Кеңестік Одақ республикалары мен социалистік елдерге келсек, өкінішке орай олардың жоғары технологияны экспорттаудағы үлесі өте төмен болды: Әзербайжан – 13,4%, Латвия — 13%, Эстония — 10,5%, Словакия — 10,3%, Ресей — 10%, Хорватия — 8,6%, Болгария — 7,9%, Польша — 7,8%, Словения — 6,2%, Украина — 5,9%, Белоруссия — 4,4%, Армения — 2,9%, Грузия — 2,4%.

Компьютерлік және кеңселік жабдықтар экспортында айтарлықтай алға озып кеткен. Қазіргі таңда жоғары технологиялардың әлемдік экспортында шамамен 40%-ды құрайды. Жартылай өткізгіштік өнімдер мен телекоммуникациялық құрал-жабдықтардың қытайлық экспортының үлесі айтарлықтай артты (6 -дан 18%-ге дейін).

Қазіргі таңда ғылыми-техникалық білімді берудің ең кең таралған формасы лицензиялардың халықаралық саудасы болып табылады. Бұл лицензияларды сатып алу өз ҒЗТҚЖ жүзеге асыру шығындарын 4-5 есе төмендетуге мүмкіндік береді, ал шетелдік лицензияларды пайдаланудың экономикалық нәтижесі осы лицензияларды сатып алу шығындарынан 10 есе жоғары. Лицензиялар нарығына келетін болсақ, Еуропа АҚШ-тан артта қалады. Табысты лицензиялау фармацевтика, тоқыма және химиялық өнеркәсіп, металлургия және металл өңдеу секілді секторларда табысты іске асырылады [4,193 б]. Алайда білімдерді алмасу негізінен ЕО аясында жүзеге асырылады. Лицензияның әлемдік нарығында ғылыми-техникалық жетістіктерді сатудың негізгі көлемі өнеркәсіптік дамыған елдердің үлесіне тиеді. Сонымен қатар, АҚШ «жасыл» энергияны қолдау мен дамыту саласына ауқымды қаржы жұмсайды. 2014 жылы бұл сома 7,9 млрд долл құрады. Сонымен қатар экологиялық таза құралдар мен материалдар әзірленуде [6]. АҚШ-та шағын бизнес инновациялық компанияларының гранттары кеңінен таралған. Инновациялық кластерлерді жасау да елде белсенді қолға алынған. Артта қалған аудандар мен аймақтарда бизнес алға жылжуда. АҚШ компьютерлер, ақпаратты сақтау құралдары, бағдарламалық қамтамасыз ету, коммуникациялар, байланыс қызметтері және телекоммуникациялар құралдары секілді технологияларымен танымал. Бұл сектордың ең белгілі ойыншылары Apple, Cisco, Hewlett-Packard, IBM, Intel, Microsoft болып табылады. Жоғары технологиялар секторының маңызды құраушысы интернет-индустрия болып табылады.

Лицензиялар нарығында АҚШ көшбасшылық орынға жайғасқан. Еуропа елдеріне келетін болсақ, бұл жерде технологиялармен алмасу негізінен ЕО ішінде орын алады, кейде бұл — фирмааралық айырбас болып табылады. АҚШ-та лицензиялау химия, мұнай өңдеу, электротехникалық және машина жасау салаларында іске асырылады. Еуропа елдерінде лицензиялау көп жағдайда фармацевтикада, тоқыма және химия өнеркәсібінде, металлургияда және металл өңдеуде іске асырылады. Десе де, жоғары технологиялық сала деуге келмейді. Сарапшылардың айтуынша, жақын арада Қытай аталған сегментте көшбасшылық орынға ие болады. Соңғы уақытта жоғары технологиялық өнімдер өмір саласына да еніп жатыр. Мысал ретінде Apple-дің автокөліктерге IOS (Apple бағдарламамен қамтамасыз ету) орнатуға лицензия сатуды айтуға болады.

Технология нарығының ұтымды үлгісі үшін импорт құрылымында патент немесе ғылымды қажет ететін технологияларды сатып алу басым сипатқа ие болады, ал экспорт құрылымында керісінше, бұрыннан пайдаланып келе жатқан технологияларды қолдануда басымдылық беріледі. Керісінше жағдайда, бұл технологияның коммерциялану механизмі дамуының төмендігі, және соның негізінде өнімнің бәсекеге қабілеттілігін құрудың мүмкін еместігін, жаңа зерттеулердің сыртқа кетуіндегі басымдылығын және технологиялық жарылулардың артуын көрсетеді.

Қазақстан экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыруда технологиялық модернизацияның алар орны орасан зор. Меншікті ғылыми-техникалық ресурстар мен технологияның сыртқы көздерінің оңтайлы үйлесіміне негізделген қисынды экологиялық саясат технологиялық модернизацияға бағынуы керек.

Соңғы бес жылда ғылымның қаржыландырылу ауқымы ЖІӨ-нің 0,2% құрауы осымен түсіндіріледі (Евроодақтың ұсынысы: өз мүшелерінің барлығы ғылымды қаржыландыруды ЖІӨ-нің 2,5% дейін жеткізулері керек). Соңғы үш жылдағы мұнай өндіретін салаға түскен жыл сайынғы инвестициялардың ауқымы өнеркәсіптің өңдеуші саласына салынған инвестициялардан 18-20 есе жоғары болды (металлургия, тамақ өнімдерін есептегенде) ғалымдар қазіргі күнде еліміздің технологиялық дамуының екі жолын көрсетеді. Оның біріншісі шет елден алдыңғы қатардағы технологиялар мен ноу-хоуды алу, ал екіншісі - өзіндік ғылыми-технологиялық қуаттарды дамыту. Осы орайдағы индустриалдық-инновациялық стратегияға сәйкес ғылыми-технологиялық дамудың негізгі бағыттары биотехнология, ядролық технология, космостық технологиялар және жаңа материалдарды жасау болып табылады.

Бүгінде әлем Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келеді. Жаңа технологиялық қалып біздің қалай жұмыс істейтінімізді, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асыратынымызды, балаларымызды қалай тәрбиелейтінімізді түбегейлі өзгертуде. Біз жаһандық

өзгерістер мен сын-қатерлерге дайын болу қажеттігін ескеріп, «Қазақстан-2050» даму стратегиясын қабылдадық. Алдымызға озық дамыған отыз елдің қатарына кіру мақсатын қойдық.

Технологиялық прогресс біркелкі дамып келеді және жергілікті өркениеттерге сәйкес, технологиялық көшбасшылықты, инновациялық және технологиялық серпінділік кезеңдерін ұзақ уақыт бойы қалыпты өсу, тоқырау, технологиялық деградацияға ауыстыру.

Жаңа технологиялар әлемдік экономиканы, демек, еңбек нарығын өзгертеді. Нанотехнология, робототехника, нанотехнологиялар, автономды автокөліктер, 3D басып шығару және тағы басқалар сияқты технологиялар белсенді түрде енгізілуде. Қазақстан Республикасының 2025 жылға қарай стратегиялық мақсаты жоғары сапалы және тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу болып табылады, бұл халықтың өмір сүру деңгейін арттыру.

Қазіргі таңда Қазақстан жаңа технологиялық шешімдер бағытын және тұтастай алғанда экономиканы ғана емес, өңдеуші өнеркәсіпті дамытуға озық әлемдік тәжірибені енгізуді қарастыруда. Осыған байланысты Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев 2018 жылғы 10 қаңтарда Қазақстан халқына жолдаған жолдауында «Төртінші индустриалды революция жағдайында дамудың жаңа мүмкіндіктері». Бірінші кезектегі міндет - отандық экономиканың дамуының негізгі қозғаушы күші ретінде индустрияландыру. Индустрияландыру ел экономикасының күрделілігін, құзыреттілігін арттыруды, жоғары технологиялық өндірістерді және жоғары сапалы ғылыми-технологиялық базаны құруды, сондай-ақ құндылықтар тізбегінде алға басуды болжайды.

Нәтижесінде, ел экономикасы өңдеу өнеркәсібінің әсерін арттыру міндетіне тап болуды. Қазіргі уақытта барлық өңдеу өнеркәсібі елдің ЖІӨ-нің шамамен 11,2% құрайды.

Қазақстанның өңдеу өнеркәсібінің драйверлері металлургия (өңдеу өнеркәсібінің жалпы өндірісінің 43,6%), тамақ өнімдері (15,8%), машина жасау (10,7%), кокс және мұнай өнімдерін өндіру (7,7%) болып табылады. Дамыған әлемнің 5 елімен салыстырғанда, машина жасау саласының төмен үлесі, машина жасау саласының одан әрі дамуы үшін жағдай жасайды. Елді одан әрі дамыту үшін экономиканы «қиындату» және өнеркәсіпті әртарапандыру. Осы мақсаттарда міндеттерді жүзеге асыруға барынша ықпал ететін тиімді салаларға шоғырлану қажет. Әлемдік тәжірибеде үш «өңдеу өнеркәсібі» - машина жасау, химия өнеркәсібі және фармацевтика - ең үлкен «технологиялық қиындық» туғызады, алайда олардың жалпы ішкі өнімдегі жалпы үлесі 1,4% құрайды, оның 0,6%-ы машина жасау болып табылады. Нәтижесінде инжинирингті толықтай қолдау өнеркәсіптің тиісті дамуын қамтамасыз етумен қатар, тұтастай алғанда экономиканың сапалы өсуін қамтамасыз етеді.

Тәжірибе көрсеткендей, кез-келген ұсынылған елдің технологиялық дамуы машина жасау саласының даму деңгейімен анықталады. Машина жасау өнеркәсібі тұтастай алғанда экономиканың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді және осымен байланысты салаларды дамытудың күрделі кешенді әсерінен халықты жұмыспен қамтуды арттырады. Қоғамның инновациялық дамуының жалпы деңгейі және соның нәтижесінде халықтың өмір сапасы машина жасау саласының даму деңгейіне байланысты.

Әдебиеттер

1. Складенко Р.П. Основы международного технологического сотрудничества. – М.: Экономисть., 2007.
2. Медовников Д., Оганесян Т. Неявное знание строительной пирамиды [Текст] / Д. Медовников, Т. Оганесян // Эксперт. – 2012. - №12(795).
3. Science and engineering indicators 2014 // National Science Board [Электронный ресурс]. URL: <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/index.cfm/chapter-6/c6s3.htm>.
4. Merchandise Trade // World Trade Organization [Электронный ресурс]. URL: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its13_merch_trade_product_e.htm
5. Любецкий В. В. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник. М. : НИЦ ИНФРА-М, 2015. С. 193.
6. Альжанова Ф.Г. Формирование и развитие рынка технологий в Казахстане: институты, механизмы и перспективы: автореф. д.э.н. - Алматы, 2007

References

1. Складенко Р.П. Основы международного технологического сотрудничества. – М.: Экономисть., 2007.
2. Медовников Д., Оганесян Т. Неявное знание строительной пирамиды [Текст] / Д. Медовников, Т. Оганесян // Эксперт. – 2012. - №12(795).
3. Science and engineering indicators 2014 // National Science Board [Электронный ресурс]. URL: <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/index.cfm/chapter-6/c6s3.htm>.
4. Merchandise Trade // World Trade Organization [Электронный ресурс]. URL: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its13_merch_trade_product_e.htm
5. Любецкий В. В. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник. М. : НИЦ ИНФРА-М, 2015. С. 193.
6. Альжанова Ф.Г. Формирование и развитие рынка технологий в Казахстане: институты, механизмы и перспективы: автореф. д.э.н. - Алматы, 2007

РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИИ В ЮКО THE ROLE OF FOREIGN INVESTMENTS IN SKR Досмуратова Э.Е., Аширбаева С.Б., Сапарбаева Э.А. Dosmuratova E.E., Ashirbaeva S.B., Saparbaeva E.A.	107
Южно - Казахстанский государственный университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан M. Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan	
БАСҚАРУ ШЕШІМДЕРІН ҚАБЫЛДАУҒА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР FACTORS AFFECTING GOVERNMENT DECISIONS Жадигерова Г.А., Алпысбаева Д.М., Калтаева Д.Б. Zhadigerova G.A., Alpysbaeva D.M., Kaltaeva D.B.	110
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан M.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan	
АЙМАҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION Жакешова А.П., Коптаева Г.П. Zhakeshova A.P.,Koptaeva G.P.	114
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан M.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan Мирас Университеті, Шымкент, Қазақстан Miras University, Shymkent, Kazakhstan	
ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДІҢ МАЗМҰНЫ, МАҚСАТЫ ЖӘНЕ ҚҰРЫЛЫМЫ THE CONTENT, PURPOSE AND STRUCTURE OF CONTINUING EDUCATION Жакешова А.П. Сапарбаева Э.М. Zhakeshova A.P. Saparbaeva E.M.	116
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан M.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan Мирас Университеті, Шымкент, Қазақстан Miras University, Shymkent, Kazakhstan	
УПРАВЛЕНИЕ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ КАК СПОСОБ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ RECEIVABLES MANAGEMENT AS A WAY OF IMPROVING THE FINANCIAL CONDITION OF THE COMPANY Жакипбекова Д.С., Сейсенбаева Ж.М., Алмаханбет Л.А. Zhakupbekova D.S., Seisenbayeva J.S., Almakhanbet L.A	119
ЮжноКазахстанский Государственный университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан A.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan	
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОҢТҮСТІК АЙМАҚТАРЫНДАҒЫ ТУРИСТІК ӨЛКЕТАНУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ REGULARITIES OF TOURISM LOCAL LORE ACTIVITIES OF SOUTH KAZAKHSTAN Жумагулова Г.С., Байжанова Ш.Б. Zhumagulova G.S., Baizhanova Sh.B.	125
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан M. Aueзов South Kazakhstan State University,Shymkent,Kazakhstan	
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҒЫ ЖӘНЕ ОНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ GLOBAL MARKET TECHNOLOGY AND THEIR FIELD OF KAZAKHSTAN ¹Жуманова Г.М., ²Туркеева К.А., ²Умарова Г.Х. Zhumanova G.M., Turkeeva K.A., Umarova G.H.	129
¹ М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, Шымкент, Қазақстан M.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan ² ҚР БҒМ Ғылыми комитетінің Экономика институты, Алматы, Қазақстан Institute of Economics KN MES RKAlmaty, Kazakhstan	